

АНАЛІЗ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ КРАЇН СКАНДИНАВСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті представлені результати розрахунків конкурентних переваг Скандинавських країн. На основі даних про зовнішній товарообіг країн та виявлених конкурентних переваг був проведений аналіз торговельної спеціалізації Норвегії, Швеції та Фінляндії.

Ключові слова: торговельна спеціалізація, конкурентні переваги, Скандинавські країни.

В статье представлены результаты расчетов конкурентных преимуществ Скандинавских стран. На основе данных внешнего товарооборота и выявленных конкурентных преимуществ был проведен анализ торговой специализации Норвегии, Швеции и Финляндии.

Ключевые слова: торговая специализация, конкурентные преимущества, Скандинавские страны.

The article represents the results of calculation of competitive advantages of Scandinavian countries. Analysis of trade specialization in Norway, Sweden and Finland was based on foreign trade and revealed competitive advantages.

Key words: trade specialization, competitive advantages, Scandinavian countries.

Постановка проблеми та її актуальність. У зв'язку з поглибленням міжнародного географічного поділу праці, посиленням взаємозалежності національних господарств та розвитком торговельних взаємозв'язків, актуальним є дослідження торговельної спеціалізації країн світу та виявлення їхніх конкурентних переваг в світовій торгівлі. Для подальшого посилення інтеграції України в європейське співтовариство доцільним є вивчення не лише найближчих сусідів-членів ЄС, а й таких високорозвинених країн загального добробуту як Швеція, Норвегія, Фінляндія.

Джерела та публікації з даної теми в основному досліджують господарську спеціалізацію Скандинавських країн, де практично не аналізується торговельна спеціалізація [2]. Джерела, що розглядають торговельну спеціалізацію як окремий аспект дослідження, використовують інші методи аналізу, аніж метод, представлений в даній статті.

Метою статті було дослідити умови формування торговельної спеціалізації країн Скандинавського регіону, а також виявити та проаналізувати їхні конкурентні переваги.

Завдання: проаналізувати теоретичні аспекти участі країни у міжнародному географічному поділі праці; розглянути передумови розвитку торговельної спеціалізації країн регіону; на підставі статистичних даних зробити аналіз динаміки зовнішнього товарообігу Фінляндії, Швеції та Норвегії; розрахувати конкурентні переваги кожної з країн регіону та співставити виявлені їх з фактичним експортом.

Виклад основного матеріалу. Усі країни тією чи іншою мірою включені до міжнародного поділу праці. Його поглиблення відповідно до розвитку продуктивних сил є об'єктивним процесом, який інтенсифікує міжнародні зв'язки між країнами незалежно від рівня їх розвитку і соціальної орієнтації.

Міжнародний поділ праці (МПП) — спеціалізація країн (їх господарюючих суб'єктів) на виробництві певних продуктів і послуг з метою їх збуту за межами національного ринку, тобто в інших країнах. Це - вищий ступінь розвитку суспільного поділу праці, що виходить за національні рамки окремих держав. МПП – складна, багаторівнева система *міжнародної спеціалізації*, що постійно розвивається і наповнюється новим змістом на кожному етапі суспільного розвитку.

Передумовами розвитку торговельної спеціалізації Скандинавських країн першопочатково були природні ресурси, що на сьогодні є лише визначальним чинником для Норвегії. Введення інноваційних технологій дали більший поштовх для формування господарської спеціалізації Швеції та Фінляндії на сьогодні. Дослідницький підхід для аналізу торговельної спеціалізації полягав у комплексній оцінці та порівняльному аналізі зовнішнього товарообігу досліджуваних країн з їхніми виявленими конкурентними перевагами. Емпіричною базою даного дослідження слугують дані статистичного відділу ООН та Єврокомісії. Оцінка галузевої структури зовнішньої аналізується на основі міжнародної стандартної торговельної класифікації (SITC Rev.3). Розгляд зовнішнього товарообігу в динаміці (1998-2008 рр.) з проміжком у п'ять років дозволяє детально проаналізувати зміни в структурі експорту Скандинавських країн та його об'ємі, а широка деталізація товарів використаної класифікації має переваги в процесі виявлення більшої кількості конкурентної товарних груп для кожної окремої країни. Для аналізу торговельної спеціалізації Скандинавських країн використовуємо індекс виявлених порівняльних переваг, що був запропонований угорським економістом Белою Балассом у 1965 році [1]. За визначенням, країна має виражені порівняльні переваги у світовій торгівлі, якщо частка певного товару в загальних обсягах експорту з країни перевищує частку цього ж товару в загальних світових обсягах експорту.

Індекс виявлених порівняльних переваг розраховується за формулою:

$$RCA = \frac{\frac{E_{ij}}{E_{it}}}{\frac{E_{nj}}{E_{nt}}} \quad (1)$$

E_{ij} – експорт j -товару з i -країни;

E_{it} – загальний світовий експорт i -країни;

E_{nj} – світовий експорт j -товару;

E_{nt} – загальний світовий експорт.

Формула дає змогу порівняти структуру експорту окремої країни зі світовою структурою експорту. Якщо значення індексу перевищує одиницю, то вважається, що країна має конкурентну перевагу у виробництві групи товарів.

Проте, в ході порівняння виявилось, що не завжди конкурентна продукція країни на світовому ринку домінувала в її експорті у світ.

Аналіз зовнішнього товарообігу Скандинавських країн, за вищевикладеною методикою доводить, що регіон активно залучений у світову торгівлю та має загальний висхідний тренд нарощення її об'ємів. Лідером в торгівлі зі світом виступає Швеція. Згідно статистичних даних можна стверджувати про зростання абсолютних показників Швеції в світовому експорті з 85 млрд \$ у 1998 р. до 185 млрд \$ у 2008 р., що майже вдвічі перевищує показники Фінляндії за відповідні роки. Норвегія показує найстрімкіше зростання обсягів світового експорту в порівнянні з Швецією та Фінляндією: у 1998 р. її абсолютні показники майже збігалися з показниками Фінляндії і становили 40 млрд \$, в той час, як на 2008 рік вона практично наздогнала Швецію і її обсяги експорту становили 167 млрд \$. Загальний тренд світового імпорту країн Скандинавії також є висхідним, проте нарощування об'ємів імпорту відбувалося дещо повільнішими темпами, аніж експорту. Швеція знову є головним лідером в даній групі країн, хоча суттєве збільшення обсягів імпорту відбулося лише в другій половині періоду, що аналізується. Якщо розглядати першу п'ятирічку, то її імпорт зі світу зріс з 68 млрд \$ у 1998 р. лише на 15 млрд \$, в той час як за другу – на 85 млрд \$. Норвегія та Фінляндія були менш активними в імпортних операціях і трималися майже однакових позицій протягом всього періоду: перші п'ять років їхній імпорт становив 35-40 млрд \$ і до 2008 р. зріс вдвічі, загальні об'єми якого становили лише половину від імпорту Швеції [3].

За результатами аналізу структури експорту, визначено, що в Швеції головними експортними товарними групами протягом 10 років були комунікаційне обладнання, дорожньо-транспортні засоби та целюлозо-паперова продукція. Дані три групи товарів склали майже третину всього експорту країни з 2003 по 2008 рр., а разом з промисловим обладнанням, електронікою – 50% світової торгівлі. Ситуація на 1998 р. була дещо іншою: в трійці лідуєчих груп товарів була продукція моторного пального та нафта, відтіснивши таким чином комунікаційне обладнання. В цілому частка провідних чотирьох груп в загальному експорті на той час була меншою, на що вказує те, що на 1998 р. третина експорту припадає на дані групи разом. Також основними статтями були целюлозо-паперова продукція і спеціалізовані товари, які всі разом з групами-лідерами та продукцією чорної металургії склали половину експорту країни. Світовий експорт Норвегії на відміну від шведського не є таким диференційованим. Дві найбільші експортні статті тримаються своїх позицій протягом всіх 10 років, які включають нафту та продукти

моторного пального і природній та штучний газ. Разом вони склали 43% експорту країни у 1998 р., а в наступні роки частка їх зросла до 61% та 67% відповідно у 2003 та 2008 рр. Протилежна ситуація відбулася з групами товарів «риба та морепродукти» і «кольорова металургія», які знизили свою позиції в загальному експорті. Майже вдвічі зменшився світовий експорт риби та морепродуктів Норвегії в період 1998-2008 рр., який на початок періоду становив майже 8,7 % загального експорту країни, продаж продукції кольорової металургії зменшився на 2% з 1998 року, проте ці дві групи все одно залишаються в першій п'ятірці експортних товарів на сьогодні.

Головні експортні статті Фінляндії залишалися майже однаковими протягом всього періоду. До них відносилися виключно продукція обробної промисловості: целюлозо-паперова продукція, що складала п'яту частину всього експорту країни у 1998 р., комунікаційне, промислове, спеціалізоване промислове обладнання, електроніка. Данні статті разом з продукцією чорної металургії склали половину експорту Фінляндії у 1998 р. Ситуація залишалася практично без змін до 2003 р. за єдиним виключенням – експорт целюлозо-паперової продукції поступився комунікаційному обладнанню, яке тепер домінувало в експорті. Зміни вагомішого характеру почали спостерігатися на кінець досліджуваного періоду: вже до головних статей експорту додаються групи товарів видобувної промисловості, а саме нафта та продукти моторного пального.

Розрахунок конкурентних переваг за формулою (1) показав, що Фінляндія на 1998 р. серед найбільших конкурентних переваг мала продукцію лісогосподарського комплексу, а саме - целюлозо-паперової, деревообробної промисловості, макулатуру. Конкурентною продукцією виступала також продукція точного машинобудування (комунікаційне обладнання та мікроелектроніка), чорної металургії та лако-фарбові матеріали. Ситуація в наступні роки дещо змінилася, проте не кардинально: тепер найбільшою конкурентною продукцією виступали подарункові монети (значення яких зменшилося у 2008 р.), в перелік конкурентних статей додалася також електроенергія.

Співставляючи реально існуючі конкурентні переваги країни з її експортом, виявляємо наступне: продукція целюлозо-паперової промисловості та комунікаційне обладнання, які виступають головними конкурентними перевагами країни протягом всього періоду, були головними статтями експорту Фінляндії з 1998 по 2008 рр. На ці дві групи товарів припадало 35 % експорту країни на початку періоду, що аналізується, у 2008 р. частка їхнього впала до чверті всього експорту, проте вони залишалися лідерами. Інша конкурентна продукція лісогосподарського комплексу, така як деревина, макулатура та матеріали деревообробної промисловості, в загальному експорті країни становлять незначну частку із загальною тенденцією до зменшення об'ємів їх продажу щороку.

Продукція чорної металургії та електроенергія, які також були визначені, як конкурентні переваги Фінляндії, займають вагоме місце в експорті країни, проте, навіть їх у 2008 р. за обсягами експорту випередила група «нафта та продукти моторного пального», що взагалі не є конкурентною продукцією. В структурі загального експорту продукції мікроелектроніки належить навіть менше 1%.

Дещо схожою є ситуація з конкурентними перевагами Швеції – всі групи товарів, пов'язаних з лісгосподарським комплексом, також є конкурентними на світовому ринку. Продукція меблевої промисловості є конкурентною, чого не спостерігалось в Фінляндії, а відповідно і лако-фарбова продукція, що є допоміжною, тримає свою конкурентну перевагу до 2008 р., в той час, коли в Фінляндії дана продукція виступала в переліку конкурентних тільки до 1998 р.

Конкурентна продукція Швеції доповнюється також продукцією фармацевтики, дорожньо-транспортними засобами, обладнанням для електроенергетики, спеціалізованими товарами, а також рибою та морепродуктами.

Всі вище згадані конкурентні переваги Швеції активно відображені статтями експорту країни протягом 10-річного періоду. Єдиним виключенням є лише риба та морепродукти, що є «молодою» конкурентною продукцією і в загальному експорті на 2008 р. становила лише 1%; лако-фарбова продукція, що тільки з 2003 р. входить до переліку конкурентних переваг та навіть на сьогодні об'єми її експорту не перевищують соті долі експорту.

За структурою конкурентних переваг Норвегія значно відрізняється від своїх регіональних сусідів: конкурентними товарами країни є газ природний та штучний, нафта та продукти моторного пального, риба та морепродукти, тваринні жири, мінеральні добрива, дорожнє транспортне обладнання, а також продукція кольорової металургії та електроенергетики.

Всі конкурентні товари активно експортуються країною, проте газ та нафта, які мають більші переваги (зважаючи на значення індексу RCA), складають ліву частку експорту країни.

Висновки. В ході аналізу товарообігу країн була виявлена схожість між Швецією та Фінляндією за експортно-імпортними групами товарів. Норвегія дуже виділяється своєю спеціалізацією як в регіоні так і на міжнародному ринку, що в основному пояснюється її володінням покладами нафти та газу на шельфі Північного моря.

Аналіз виявлених конкурентних переваг показав, що експортні статті Норвегії повністю співпадають з тим переліком конкурентної продукції, що був складений в результаті розрахунків. В Фінляндії дане співпадіння виходить лише по окремих групах товарів, таких як продукція целюлозо-паперової промисловості та чорної металургії, комунікаційне обладнання та електроенергія. Інші конкурентні переваги, що відносяться до лісопромислового комплексу в експорті практично не представлені.

Протилежна ситуація склалася з товарною групою «нафта та продукти моторного пального», яка не є конкурентною, проте представлена активно в експорті останніх років в Фінляндії та Швеції, що пояснюється реекспортом даних товарів з Норвегії. Схожий набір конкурентних переваг з Фінляндією має Швеція. Конкурентна продукція Швеції доповнюється також продукцією фармацевтики, дорожньо-транспортними засобами, обладнанням для електроенергетики, спеціалізованими товарами, а також рибою та морепродуктами, які активно експортуються.

1. Balassa, Bela (1965) "Trade Liberalisation and Revealed Comparative Advantage", *The Manchester School of Economic and Social Studies*, 99-123.

2. Country specialization report. Countries Finland, Norway, Sweden // era watch. – Electr. source. - Access through: <http://cordis.europa.eu/erawatch/>

3. UN COMTRADE (United Nations Commodity Trade Statistics Database). – Electr. source.- Access through: <http://comtrade.un.org/db/dqQuickQuery.aspx>

4. The World Factbook Home page // CIA. Electr. source. - Access through: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>